

Transkribering:

BAKOM BOKHYLLAN Podd #22

När man inte kan lita på forskningen

-Bakom bokhyllan.

Anslag, blandade röster:

- När någonting publiceras så är det någonstans en del av den allmänna kunskapen som vi sedan jobbar vidare med inom forskningen. Det är därför det är så viktigt att den också håller god kvalité och att vi kan lita på de här resultaten och så vidare.

- Nu för tiden när allt ligger ute på nätet så är det ju varje dag, varje timme som någon kan liksom ladda ner en artikel och sen läsa den. Så ju längre en felaktig information ligger ute desto så större är faran att andra forskare bygger vidare på det här.

- Oftast är ju en sån här tillbakadragen artikel väldigt stigmatiserande för en person. Det är nog delvis för att det oftast har varit kopplat till idén om forskningsfusk.

- Och ibland kan det hända att man gör något fel. Det är inte kul såklart. Jag önskar att det inte hade hänt.

Musik

Pgm-ledare:

Forskning blir inte alltid rätt. Avsnitt 19 av Bakom bokhyllan, Who watches the Watchmen, det handlade om peer review. Alltså processen där forskning innan publicering granskas av oberoende forskare för att kontrollera att allting har gått rimligt till. Alltså till exempel att forskare följt de etiska riktlinjerna. Har en teori och metod som funkar med materialet. Drar rimliga slutsatser och att forskningen dessutom är relevant och tillför något nytt till forskningsområdet. Det som är svårare att kolla på är om datan till exempel stämmer och om alla uträkningar är rätt gjorda. Om något misstag har begåtts någon annanstans eller om någon rent ut sagt har fuskat med sin forskning. Vad som händer när den typen av misstag eller fusk avslöjas i efterhand det handlar det 22:a avsnittet av Bakom bokhyllan om. Det är inte helt enkelt för då måste tidskrifterna officiellt dra tillbaka artikeln, vilket inte är självklart hur det ska gå till och något som dessutom kan vara stigmatiserande för forskare som bara gjort omedvetet misstag. Du som har lyssnat på avsnitt 19 kommer säkert känna igen de som jag har träffat i detta avsnitt. De är nämligen Claudia Bernhard-Öttel som är docent i psykologi och chefredaktör för tidskriften Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology och så är det William Bülow som är postdoktor i filosofi och som kan bl.a. undervisar och forskar i forskningsetik och just inom oredlighet i forskning. Så vad gör man då när forskningen genomgått peer review, publicerats men ändå visar sig felaktig?

William Bülow:

Vid sidan av den här så kallade peer review eller efter att man har granskat på förhand så kan det också vara så att man korrigerar i efterhand. Der brukar, jag vet inte hur man säger på svenska - återdragande av artiklar, men paper retractions är ju det vanliga ordet på engelska.

Man ska dock ha väldigt klart för sig, det kan ske på väldigt många olika sätt av många olika anledningar och skäl. En vanlig anledning som oftast kommer upp och som givetvis då, givet denna typ av skandaler, är ju att man ska dra tillbaka titlar på grund av att det föreligger fusk. Dvs. medveten. Medvetet fuskande. Det kan vara så att man fabricering av dataresultaten. Dvs. att man har helt enkelt bara hittat på datan snarare än att man har faktiskt forskat fram den. Men man ska också ha klart för sig att det förekommer åtdragen eller föreligger vissa fel eller räknefel eller vad som helst som egentligen kan vara missvisande. Som inte nödvändigtvis handlar om fusk utan det är snarare kanske någon form av honest mistakes. Även där så finns det möjlighet att man helt enkelt drar tillbaka en artikel. Det kan vara så att man påpekat att resultaten inte är reproducerbara. Dvs. om det rör sig om ett experiment till exempel så kanske det är så att man sätt att när man försöker att reproducera den här studien så får man inte samma resultat vilket då också någonstans talar för att det kanske inte var rätt från början. Men om man tänker att en anledning till att man vill dra tillbaka är ju samma anledning som man har en peer review granskning. Det handlar om att säkerställa kvalitén i forskning. Så direkt missvisande artiklar till exempel fabricerade data ska inte vara där ute för de ska man i sin tur inte använda när man forskar vidare. Man ska inte bygga vidare på falska eller missvisande data utan någonstans så.

När någonting publiceras så är det ju någonstans en del av den allmänna kunskapen som vi sedan jobbar vidare med inom forskningen och det är därför det är så viktigt att den också håller god kvalitet. Att vi kan lita på de här resultaten osv. Så det är någon form av självkorregerande effekt för att se helt enkelt till att säkerställa.

Pgm-ledare:

Ett problem med rättelser i alla sammanhang är att rättelserna ofta har betydligt mindre nyhetskraft och får mindre genomslag än själva nyheten.

Inom forskningen är det dessutom extra problematiskt eftersom ny forskning bygger vidare på äldre forskning. Så är det fel i den gamla så kan det också bli fel den nya.

Det gäller alltså att vara tydlig när man gör ett tillbakadragande. Så att framtida forskare inte använder det felaktiga materialet. Claudia Bernard-Öttel.

Claudia Bernard-Öttel:

Då finns det egentligen, skulle jag säga, två olika saker som kan hända. Antingen att det blir en erata. Att forskarna själva får skriva en extra text där de korrigerar det som är fel och lägga till det. Så det publiceras som ett extra, som man sedan måste läsa tillsammans med originalartikeln för att fatta vad som var fel i originalet och hur det ska vara mera korrekt.

Är det för mycket som är fel eller är det ett sådant basalt fel som sedan gör att alla slutsatser blir ogiltiga eller opålitliga. Då är det ju bättre att dra tillbaka. Det är inte så att det händer så ofta men det kan ju hända. Både forskare och reviewer och editor är människor.

De gör fel ibland och när man sedan upptäcker det i efterhand så är det viktigaste i det kanske i mina ögon att man så snabbt som möjligt informerar tidskriften.

Det finns två olika scenarier här. Det ena är att forskarna själva märker det. Det här var fel. På olika sätt genom att de kanske räknar om eller räknar något liknande och sedan upptäcker men det här går inte ihop med vad vi hade i den här artikeln. På så sätt liksom märker att någonting var fel. Eller att deras kollegor i en granskning av en avhandling eller något annat liksom säger, men hur kunde du komma fram till det här och på så sätt upptäcka att det är fel. Då är det ju de själva som sedan måste informera tidskriften så snabbt som möjligt så att man kan antingen fattat beslutet på att skriva erata eller dra tillbaka.

Nu för tiden när allting ligger ute på nätet så är det ju varje dag, varje timme någon som någon kan liksom ladda ner en artikel och sen läsa den. Så ju längre en felaktig information ligger ute desto större är faran att andra forskare bygger vidare på det här. På så sätt behöver man agera skyndsamt.

Ett annat scenario är, och det har ju också hänt ibland men inte ofta heller, att någon blir påkommen genom att man upptäcker att den har fabricerat sina resultat eller sina data t.o.m. Det är typ (råd?) Att man liksom medvetet har försökt och framställa något så som någonting inte var.

Macchiarini-fallet kanske säger någonting. Den där forskaren på KI som hade liksom skrivit många artiklar där sen kollegorna upptäckte det här; han har liksom medvetet överdrivet eller liksom felaktigt framställt sina resultat på ett bättre sätt än vad de var. Då är det också viktigt att den kollegan vågar anmäla det eller liksom göra det publikt så att man har en chans att undersöka det och ta rätt beslut.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

William Bülow:

En fråga är ju varför man drar tillbaka artiklar. En annan fråga är hur man gör och hur man bör göra? Det var väldigt mycket om en diskussion för ungefär en 5-10 år sedan om att ofta så hade man inga etablerade regler för hur man skulle göra utan det var lite upp till journal till journal eller tidskrifter till tidskrifter hur man gjorde. Och en vanlig kritik var, att när man drog tillbaka artiklar så var det oftast ganska mångtydiga förklaringar varför. Man sa liksom inte, nu har den här begärts tillbakadragen av författarna och sen så kanske man inte ens skriver varför den drogs tillbaka. Eller så kan det vara så att man säger någonting väldigt vagt och mångtydigt för att det föreligger. Förlåt, att det förelåg någon form av missvisande resultat eller någonting. Eller var någon form av en missvisande information. Så säger man

kanske inte vilken information i den här artikeln som var faktiskt missvisande utan det räcker. Så publicerar man helt enkelt om man kan kalla för ett retraction notice och säg att den här artikeln har dragits tillbaka.

Så att en sak man ofta liksom lyfter fram och som måste påpekas åtminstone i många artiklar i forskningsetik är att vi måste ha ett system som är mer konsekvent. Som journaler tillsammans kan jobba utifrån. Alltså, hur gör man? Hur skriver man då en sådan här retraction notice och förklarar varför dras någonting tillbaka? Förklara liksom steget vem är det t.ex. som begärt den tillbaka? För det kan ju vara redaktören som kommer på i efterhand. Det kan vara en läsare som påpekat att det varit fel och därför gjort att redaktören då initierar en tillbakadragning. Det kan också författarna själva. Så att om vi tänker här jag nämnde att det kan ju vara så att det är någon form av honest mistakes. Då är det ju författarna själva som initierar den där. Det är någonting som man ofta pratar om, att det där det vill vi ju. Nu vill jag att de som, om de själva vet med sig att det är problematiskt då ska de givetvis dra tillbaka.

Det här leder till en fråga som diskuterats mycket idag just kring den här delen av forskningsetiken, nämligen, att oftast är ju tillbakadragning av en artikel väldigt stigmatiserande för en person. Det är nog delvis för att det oftast har varit kopplat till idén om forskningsfusk. En tillbakadragen artikel, då föreligger det fusk.

Men om det nu är ärliga misstag och du inser att det finns ett misstag i din artikel som är publicerad och du vet att det här kommer göra att jag borde kanske begära tillbaka artikeln eftersom att den är missvisande och den borde inte vara publicerad.

Men jag vet samtidigt med mig att om jag drar tillbaka den så kanske det finns en risk att jag och mina eventuella samförfattare blir nedsvärtade av den här tillbakadragningen. För andra kanske tror att vi har gjort någonting. Någonting fult helt enkelt i publiceringen. Det har ju lätt till en större diskussion att vi måste tydliga när en återdragning görs och varför. Fr.a. så är det de som säger att vi måste avstigmatisera den här idén om att man drar tillbaka artiklar. Det måste bli någonting som egentligen bara uppfattas som just en självreglering. Man lägger in en korrigerings och när det handlar om små fel att man kanske snarare går in och lägger in en irata som förklarar de där felen snarare än att dra tillbaka artikeln. Man försöker nansera det där så att vi snarare får tillbaka det som är dåligt och de som kanske missvisande och bara har, publicera sådant som faktiskt har god kvalitet.

Så där finns det en diskussion idag som framför allt rör sig mot den alltså. Hur kan vi jobba för att få retractions till att bli någonting som kanske uppmuntras i större mening och därmed också avstigmatiseras?

Musik

Pgm-ledare:

Det vanliga är kanske inte Macchiarini-fall utan de som alltså kallas honest mistakes. Att en eller flera forskare helt enkelt räknat fel eller gjort något annat misstag. I somras behövde

Claudia Bernard-Öttel, som redaktör, ta ett beslut gällande ett sådant fall när en forskargrupp kom till henne och så att någon hade gjort ett misstag.

Claudia Bernard-Öttel:

Det har tyvärr hänt. I vårt fall var det så att forskarna själva som hade skrivit artikeln kontaktade oss och informerade oss om att de hade upptäckt ett fel som gjorde att de hade räknat fel. Det gjorde att alla deras slutsats egentligen inte var giltiga. Och efter lite undersökning. Vi pratade med dem och så insåg vi att, ja, det här är så pass allvarligt att det går inte att skriva ett erata. Man måste typ göra om hela studien egentligen. Då bestämde vi oss för att vi drar tillbaka det här så fort som möjligt.

Jag gjorde enligt alla de här etiska riktlinjerna i ett sådant fall liksom om det finns liksom tydliga riktlinjer hur man ska agera. De har själva då informerat oss och berättat hur de räknade fel Och sen upptäckte det och informerade oss. Då blir det är det jag som man kallar för honest error. Man har inte velat framställa sina resultat på ett felaktigt sätt utan att det har hänt för att man har gjort i all god tro att man har gjort rätt så har man ändå gjort fel. Då behöver man ju liksom skriva väldigt tydligt så att alla läsare ser det här. När de upptäcker den här artikeln, att den här har blivit tillbakadragen pga att forskarna själva informerade oss och vi undersökte problemet och det var på grund av.

Vad vi har gjort sedan dess är att vi har granskat alla våra rutiner och alla artiklar. Och vi har bokat ett möte med alla våra editors. Vi sitter i olika länder så vi jobbar ganska ensamt egentligen. Om man ger ut en skandinavisk tidskrift så är det också det som är viktigt att man är förankrad överallt i Skandinavien eller i Norden. Inte bara i Sverige eller i Stockholm. Vilket också gör att vi kanske ibland liksom är lite ensamma.

Nu är vi också en väldigt ny tidskrift så vi har behövt. Det tar några år att bygga upp alla rutiner. Komma in i sina roller. Kanske också man är på ny terräng. Det är spännande men det är också läskigt och ibland kan det hända att man gör något fel. Det är inte kul. Såklart. Jag önskar att du inte hade hänt. Men. Samtidigt kan vi inte göra det ogjort. Och frågan är också, vem var det som gjorde fel? Vi kanske borde ha upptäckt det. Jag vet inte. Jag har gått igenom processen. Processen har sett ut som vanligt. De som skrev artikeln tänker nog också, varför räknade vi fel. Vi borde kollat en gång till innan vi skickade in den igen. Jag tänker att det vi bäst av allt kan göra att lära oss av det här. Sedan blicka framåt och försöker förbättra så mycket vi kan för att undvika alltså. I den mån det går att undvika att sådant händer igen. Men till viss del kanske det inte ens går att upptäcka alla sådana saker för att då skulle man behöva räkna med alla editors. Det är inte heller kanske givet att om de fyra fem personer inte upptäcker det tillsammans, att jag som en enda skulle då komma på. Ja men vi försöker liksom helt enkelt granska våra rutiner. Stärka vår process så att vi liksom förebyggar så långt det går.

Musik

Pgm-ledare:

Och det här med att man ens fuskar från början och inte ar de här med honest mistakes. Vad beror det på att liksom är det liksom, det känns som att du är så himla riskabelt att publicera någonting som man vet att det är fel. Man blir påkommen och satsar verkligen sin karriär på något sätt. Vad driver en där?

William Bülow:

Det är ju någonstans en fråga som den som kan svara på frågan, varför folk inom forskning fuskar, då man dragit jackpotten. För att någonstans det den frågan vi måste ha svar på för man ska veta hur man ska hantera forskningsfusk och hur kan vi motverka forskningsfusk. Det finns jättemånga hypoteser vad det skulle bero på.

En vanlig uppfattning har varit att man helt enkelt inte vet vad som är god forskningsetisk sed. Eller att man helt enkelt inte har koll på sin vetenskapliga metodik och att man därför gör de här felen. Men då, som sagt, är vi inne på det här med honest mistakes i någon mening igen. Kanske att det snarare beror på okunskap. Men en annan idé är ju helt enkelt att det finns den här idén om bad apples. Att några av de som begår forskningsfusk det är de personer som är de bad apples snarare än den genomsnittliga forskaren. En vanlig tes som förekommer är ju att det finns en publikationshets inom vetenskapen idag. Att publicera är det sättet som man gör karriär. Man måste publicera och det i sin tur kanske eldar på mindre, att man kanske, vissa får ett incitament att kanske tumma lite på reglerna för sin egen skull. Det är en tes oftast slängs ut där och som man oftast diskuterar som är en orsak till ökningen.

Men däremot så finns det också som jag tidigare sagt, att toleransen kring forskningsfusk och oredlighet i forskning liksom har förändrats också i den meningen att jag tror att journaler idag har en helt annan bild av hur man ska se på upprätthållandet av god kvalité i forskningen. Antalet tillbakadragna artiklar har till exempel ökat ungefär sedan 80-talet stadigt uppåt. Det dras tillbaka flera artiklar. Åtminstone inom vissa empiriska studier som har tittat närmare på de här. En av anledningarna är helt enkelt att man. Fler saker betraktas som tillbakadragsvänliga och man kanske som journaler ser stor del av sitt eget ansvar att upprätthålla god forskning. Snarare än att se det som att det är författaren som ansvarar för den artikeln som har publicerats så är man även journal i viss mån ansvarig för det som publiceras. Att man tar det allvarligt på mycket större. Man tar det ansvaret på mycket större allvar.

Pgm-ledare:

Det är lite som med brott i allmänhet, att bara för att det kommer in flera anmälningar och så där så betyder inte det att brotten ökat eller fuskar ökat eller?

William Bülow:

Nej, det finns ju den hypotesen. Även om tillbakadragandet har ökat så betyder inte att de måste spegla att fusket har ökat. Det klart att det är också en hypotes som finns här. Jag har

inte sett någon studie som har bevisat klart det eller andra. Med båda de hypoteserna diskuteras ju. Det kan mycket väl vara, en annan möjlig hypotes är att båda två sakerna bidrar. Frågan är vilken som bidrar mest?

Men det finns ett par bra artiklar publicerade Journal of Medical Ethics om retractions som tittar närmare på hur förändringen har gått över tid men även anledningen till att artiklar dras tillbaka. Och det är fortfarande så att den överlägset största kategorin är fortfarande honest mistake snarare än påkommet fusk.

Musik

Pgm-leadre:

Att gå på universitet det är inte alltid lätt och det blir inte lättare om man dessutom ska leta Macchiarini-fall i sin kurslitteratur. Men ta det lugnt för att riktigt så illa är det. Vad är egentligen en rimlig kritisk nivå att hålla till forskningen som student?

William Bülow:

En sak är ju att gå tillbaka till det vi pratade om med peer review. Att någonstans har det publicerats i en vetenskaplig journal. Har det publicerats i en vetenskapliga journal som har väldigt gott anseende, ja den granskats av andra personer som är kompetenta i det här fältet. Minst lika kompetenta oftast som den som har publicerat artikeln. Så i någon mening så har det förelegat någon form av expertgranskning och det är ju också en kvalitetssäkring. Man ska komma ihåg det här då som jag pratat om, att det finns olika sätt att se på peer review. Alltså vad är det mest optimala system och det finns kanske för- och nackdelar med allihopa av dem. Det är ju inte tänkt att vara ett system som helt enkelt garanterar att allting som publiceras kommer ha den absolut högsta kvalitet men det är det bästa sättet vi har i någon mening att garantera att säkerställa kvalitet. Så länge vi har och kombinerar det med en procedur som gör att vi drar tillbaka artiklar när det är påkomna fel så har vi ändå två ganska tillförlitliga sätt för att garantera att vetenskapliga artiklar, man ska kunna lita på dem. För någonstans är det det som är tanken med båda de här två sakerna. Att de finns till för att säkerställa kvalitet och att man ska kunna lita på att det här som publiceras är bra forskning.

Pgm-ledare:

Så om man är osäker så det är ändå alltid det bästa att liksom gå till de som är peer reviewat material?

William Bülow:

Ja, det är den här gamla vanliga idén att man ska alltid gå tillbaka till källorna. Att man ska vara källkritisk och det bästa sättet är ju helt enkelt att gå tillbaka till huvudkällan. Att läsa ursprungliga artikeln. Många gånger kan man läsa ett referat av en artikel t.ex. men om man

är intresserad av att veta hur det faktiskt är då kan man ju söka upp artikeln och läsa den direkt istället.

Och som sagt, vi ska alltid gå tillbaka till källan och inte lita bara på det vi hör.

Claudia Bernard-Öttel:

Alltså jag vill ändå en gång till poängtera, att det händer rätt så sällan att en artikel blir tillbakadragen eller korrigerad. Från alla publikationer som finns därute så är det en väldigt väldigt liten procentsats. Det har hänt i alla tidskrifter. Både stora och små, nya som gamla. Jag tror inte heller att man kan säga, att du får inte läsa nya tidskrifter eller du ska inte läsa stora för att alla vill komma in de att bara ha spektakulära resultat. Så tror jag inte att man behöver tänka.

Sen är det ändå så att man kan kritiskt granska själv. Vad bygger de sina slutsatser på? Hur trovärdigt tycker jag att det här är? Är det ett stort?? ett litet? Har de liksom använt statistiken på rätt sätt? Är det liksom om det är en kvalitativ studie, kan jag liksom. Alltså använd era kunskap som ni har fått i forskningsmetodik framförallt. Om man då är inne i sitt eget fält, ja, är det här teorier eller är det här liksom slutsatser hypoteser som är vettiga givet liksom det fältet? Det måste man ju som läsare ändå granska själv. För du får aldrig en hundra procentig garanti att det inte kanske finns någonting som är kritiskt eller som hade kunnat göras bättre. Ingen studie är liksom perfekt skulle jag säga. Läs Limitation Section och funderar på om du håller med forskarna som har skrivit det. Ser du andra fel? Forskare gör en egen studie som gör dig bättre så hjälper du att utveckla kunskap.

Musik

Pgm-ledare:

Där så tog det 22:a avsnittet av bibliotekets podd Bakom bokhyllan slut. Vi som gör podden är Julia Milder, Urban Göranson och så jag Karl Edqvist. Kontaktuppgifter till oss och låtlistor över vår CC-licensierade musik hittar du på vår hemsida su.se/bibliotek. Vi ses!